

Bc. Barbora Bartoňová

POSTAVY A PŘÍBĚHY ZE DNA PRAHY

(Posudek vedoucího diplomové práce)

Posudek jinak pěkné diplomové práce Barbory Bartoňové bych rád začal kriticky. Přestože práce má pevnou a zřetelnou strukturu, celek působí místy poněkud chaoticky a autorčino směřování není vždy zřejmé. Je to důsledek snahy zapracovat nově se vynořující nápady, ale především důsledek postupné redukce tématu, které se ukázalo být příliš široké.

Ze všech typů sociálně znevýhodněných osob pražského světa na přelomu minulého a předminulého století se autorka nakonec soustředila na jediný – na typ pražského bezdomovce, tuláka bez jistého přístřeší.

V úvodní kapitole se Bartoňová zabývá žánry, které věnovaly pozornost „dnu“ pražské společnosti, přičemž předesílá, že se bude věnovat nejproduktivnějším z nich, totiž žánrům prozaickým a publicistickým (stranou tedy zůstává početná poezie a nečetné drama). Dobře si povšimla, že v próze a publicistice jde spíše o drobnější žánry, že v české literatuře druhé poloviny 19. století citelně chybí velký sociální román. (Tohoto nedostatku si byl vědom již Jan Neruda, když zdůrazňoval nedostiznost literatury anglické a francouzské a konstatoval, že „jediný román by vyčerpal vše, co je u nás sociálně původního“.) Ve stručném přehledu pak autorka připomíná nejvýznamnější autory, kteří se „pražským dnem“ zabývali. Na pomezí beletrie a publicistiky, s přesahy oběma směry, to byl především K. L. Kukla, osobně zaujatější a citovější než později E. E. Kisch. Z beletristů dále zejména Kronbauer, málokdy připomínaný Plaček a směrem k humoristickému ztvárnění tématu např. Herrmann nebo Stroupežnický. Samostatně autorka vyčleňuje vzpomínkové texty (Kisch nebo daleko pozdější Géza Včelička), byť se jim v práci už dál nevěnuje.

Protože si je vědoma, že snaha o komplexní, přehledové obsáhnutí tématu pražského tuláka-bezdomovce v dobové literatuře by nemusela být úspěšná, vybírá ve třetí kapitole pět charakteristických typů, na kterých následně dokládá většinu svých tezí. Jsou jimi legendární doktor Uher (pocházel z vyšší společnosti, ale skončil na ulici), Tekla z Plačkova románu *Sestry*, která prochází opačnou cestou, z ulice do měšťanské rodiny, dále mladá prostitutka z Kronbauerovy knihy *Z posledních stanic*, zbavená i důstojnosti vlastního jména, Isfahan a Pampeliška, dvojice komických žebráků z Kronbauerova souboru *Z pražských katakomb*, a konečně intelektuální reprezentanti dobového „undergroundu“ Černý, Šobr a Kučerka z *Kuklovy Podzemní Prahy*. Vybrané figury Bartoňová stručně charakterizuje, přičemž pozornost věnuje především dr. Uhrovi, jehož osud se stal předobrazem hned několika literárních zpracování (Kukla, Herrmann, Hais či Šmíd).

Teprve po tomto uvedení svých protagonistů se Bartoňová teoreticky zabývá tulákem jako literárním typem, v širokém přehledu od Komenského poutníka po aktuální bosácké typy. Jako základní definiční znaky poutníka/tuláka akcentuje pohyblivost a „jinakost“, tajemství spjaté s neobvyklým způsobem existence. Právě těmito charakteristikám však, jak autorka dokládá dále, nemůže dostát pražský tulák či bezdomovec. Je svou existencí spjat se stejným prostorem (být ne se stejnými místy) jako pražský měšťák, jeho „jinakost“ tedy nemůže být založena na spjatosti s exotikou dálek nebo přírody. Autorka ji nejprve shledává v odlišném vnímání prostoru města (pro měšťáka Praha vystupuje jako soubor reprezentací, pro tuláka jako soubor utilit), následně (a přesvědčivěji) ve vymezení horizontální struktury města,

v jejímž rámci tuláci („spodina“) obývají nízko položená místa (podzemní spleť kanálů a stok), zatímco měšťácký svět vegetuje „nahore“, nad úroveň ulice. Takováto stratifikace ovšem není v literatuře neobvyklá (srov. J. Wain: Pospíchej dolů, 1953, J. Braine: Místo nahore, 1957). Místem setkávání obou světů jsou hospody (samozřejmě jen limitně, ne všechny a ne pro všechny), příp. policejní stanice. V této souvislosti autorka jako charakteristický projev tuláka připomíná alkoholismus. V závěru kapitoly potom načrtává představu města jako paralely přírodního světa (venkovský tulák i pražský bezdomovec se ve svých světech pohybují s obdobnou lehkostí).

Závěrečná kapitola se zabývá vztahem pražského tuláka a většinové měšťácké společnosti. Pozornost věnuje přirozeně osobě dr. Uhra, jehož výjimečnost spočívala právě v tom, že dokázal vegetovat v obou zmíněných světech. V této části působí práce nejzajímavěji a nejsamostatněji, když Bartoňová charakterizuje vzájemný vztah měšťáka a tuláka jako „míjení“, jako záměrnou snahu ignorovat existenci druhého pólu společnosti. Velmi dobře také připomíná, že tato vzájemná „neviditelnost“ má kořeny ve strachu – na straně tuláka ve strachu před silnějším a mocnějším, na straně měšťáka ve strachu ze sociálního pádu. Je otázkou, jestli konstatovaná pasivita a rezignovanost pražských tuláků nemá kořeny ve stejném pocitu.

Mezi přednosti předložené diplomové práce určitě patří schopnost autorky uchopit problém teoreticky a najít si odpovídající odbornou literaturu, dále jazykové a stylizační schopnosti a v neposlední míře i osobní zaujetí, kterým je práce prostoupena. Mezi nedostatky práce bych kromě již zmíněné kompoziční nepřehlednosti uvedl nedostatečný rozsah (některé podstatné otázky pak zůstávají pouze načrtnuty) a nedostatečnou heuristickou přípravu (autorka zjevně nepročela všechny nabízející se autory – píše-li např. o alkoholismu jako definujícím atributu bezdomovce, neměly zůstat stranou prózy J. E. Šlechty, např. V různém vzduchu, V davu ztracených). Vzhledem k tomu navrhuji hodnocení známkou velmi dobře.

18. srpna 2015

PhDr. Václav Vaněk, CSc.

